

РОЗДІЛ 3

ДЕТЕРМІНАНТИ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-25>

Ірина ГОРБОВА

магістр педагогічної освіти,
вчитель-методист, вчитель
Кам'янець-Подільський ліцей №8,
e-mail: 9nightfox9@gmail.com

Олег ГОРБОВИЙ

асистент, магістр
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
e-mail: oleg.gorbovuy@gmail.com

Віктор ДУБІК

кандидат технічних наук, доцент,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
e-mail: vmdubick@gmail.com

Вступ. Сьогодні серед української педагогічної громадськості, на сторінках педагогічної преси усе частіше вживається теза про необхідність запровадження компетентнісного підходу. Поняття компетентнісної освіти, освітньої компетентності прийшло до нас із зарубіжних країн. Там воно є широкоживаним і дослідженим. Поки що в Україні недостатньо представлені оригінальні чи перекладні праці, присвячені цій проблемі [9].

Реформування системи освіти в Україні набуло нині глобального характеру. Спрямованість системи освіти на переважне засвоєння системи знань, яка була традиційною й виправданою ще кілька десятиліть тому, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, яке вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у розв'язанні соціальних, виробничих та економічних завдань.

Вирішення цих завдань потребує істотного посилення самостійної і продуктивної діяльності студентської молоді, розвитку їх особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання і розв'язувати проблеми, орієнтуватись у житті суспільства тощо. Важливість знань, умінь, інтелектуального і духовного розвитку особистості і суспільства в цілому сьогодні розуміють майже всі. Зрештою добре освічені, висококваліфіковані громадяни є ознакою прогресу будь – якої держави XXI сторіччя, коли світ є таким складним, суперечливим і конфліктним.

В умовах гуманізації навчання особистісно-орієнтований підхід до навчання та виховання трансформується у компетентнісний підхід, але у центрі уваги залишається особистість студента. Оновленому суспільству потрібні спеціалісти, які можуть самостійно мислити, здатні до самореалізації на основі об'єктивної самооцінки. Головна задача вищого навчального закладу – розкриття потенційних можливостей і здібностей студентів та їх підготовка до професійного життя. Головною метою викладача університету є формування ключових професійних компетенцій студентів за допомогою виконання ними певних дій, так як саме набуття життєво важливих компетентностей дає можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві, сприяє формуванню в особистості здатності швидко реагувати на зміни в суспільстві [8].

Компетентнісний підхід до навчання реалізується в сучасній освіті поряд з традиційними та інноваційними підходами. Проблема вдосконалення системи освіти шляхом впровадження компетентнісного підходу активно обговорюється у педагогіці. Розв'язання окресленої проблеми представлено у працях А.Л. Андреева, І.О. Зимньої, А.В. Хуторського, О.І. Пометун, О.В. Овчарук та інших вітчизняних і закордонних дидактів. Змістовно-діяльнісний підхід до навчання вимагає створення дидактичних та психологічних умов для зацікавленості студентів процесом навчання [10].

Головними завданнями навчання є: розвиток творчості та загальнокультурного світогляду студентів; формування головних навичок мовно-розумової діяльності та міжособистісного спілкування. Для реалізації цих завдань необхідно створити такі умови, за яких студенти не будуть пасивними слухачами, а будуть брати активну участь у навчальному процесі. Зміст вищої освіти може бути реалізований через певні методи навчання. З метою формування та розвитку життєвих компетенцій впроваджуються в навчальний процес інтерактивні методи, в яких використовуються принципи рефлексії, партнерства, неординарності, креативності, толерантності. Із численного арсеналу методів навчання адекватними завданнями компетентнісного підходу дослідники називають метод проектів, портфоліо, освітні технології «Дебати», ділові ігри. До цього переліку з повним правом мають бути долучені частково-пошукові та дослідницькі методи навчання, які передбачають самостійну активну діяльність студентів, залучення та розвиток їх творчого потенціалу, уміння самостійного опрацювання додаткових джерел, комунікативні та організаційні вміння [11].

Компетентнісний підхід в вищій освіті пов'язаний з особистісно орієнтованим і діяльними підходами до навчання, оскільки ґрунтується на особистості студента та може бути реалізованим і перевіреном тільки в процесі виконання конкретним студентом певного комплексу дій. Цей метод розроблений на основі концепції поступового формування розумових дій та навчання і розглядається як процес у результаті якого використовуються певні дії, які сприяють розвитку творчого мислення в студентів. Це означає, що засвоєння знань відбувається тільки в результаті виконання студентами певної системи дій, тобто засвоєння знань є результатом власної діяльності. Використання в навчальному процесі діяльним методом навчання сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів і одночасному засвоєнню знань та формуванню практичних умінь і навичок [13].

Виклад основного матеріалу.

1.1. Важливість виховання ключової компетентності студентської молоді

Специфіка професії викладача вищої школи в якості куратора академічної групи створює умови для реалізації концепції безперервної освіти, яка є частиною професійної діяльності. Не можна досягти педагогічної компетентності у формуванні індивідуальності молодої людини, якщо не прийняти позиції суб'єкта розвитку власної особистості. Кожен викладач і куратор академічної групи повинен володіти професійно-педагогічною компетентністю. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу – це знання в галузі сучасного освітнього процесу, здатність до самоаналізу досвіду з позиції нового рівня знань, готовність застосовувати їх в освітній практиці [12].

Логічним продовженням огляду методів навчання є характеристика форм організації навчальної діяльності студентів. Фронтальна форма організації передбачає одночасне виконання однакової для всіх студентів роботи. Індивідуальна форма організації навчальної діяльності сприяє становленню самостійності, активності, відповідальності, і це робить реалізацію названої форми адекватною задачам формування компетентності студентів.

Недоліки фронтальної та індивідуальної форм можуть бути компенсовані завдяки груповій формі організації навчальної діяльності. Правильно організована робота в парах, групах чи мікрогрупах дозволяє забезпечити активну діяльність студентів, передбачає розподіл обов'язків між ними, виконавчу та організаційну ініціативу, актуалізацію як досвіду самостійної діяльності, так і спільної роботи над розв'язанням конкретного завдання. Саме групова робота найбільш узгоджена з реаліями професійної діяльності майбутніх спеціалістів. Таким чином, визначаючи ієрархію форм організації навчальної діяльності студентів у контексті компетентнісного підходу, можна зробити висновок про пріоритетність групової та індивідуальної форм організації навчальної діяльності [16].

У системі компетентнісного підходу до навчання нових акцентів набувають вимоги до засобів навчання. Формування інформаційної компетентності передбачає обов'язкове використання в навчальному процесі комп'ютерної техніки й медіа засобів та забезпечення володіння студентами прийомами опрацювання інформації. Серед дидактичних збірників доцільно віддати перевагу таким з них, які містять комунікативно-ситуативні завдання, що вимагають залучення досвіду студентів, наближені до майбутньої професійної діяльності, що стимулюють активну мисленнєву діяльність студентів. Маємо відзначити, не характеризуючи всі методи навчання, які можна використати для реалізації компетентнісного підходу, що визначальною рисою цих методів є активна діяльність студентів як суб'єктів педагогічного процесу. Компетентнісний підхід – це орієнтир сучасної освіти. Оскільки особливістю компетентнісного підходу є нова мета навчання, очевидним стає те, що відповідно до неї мають бути адаптовані всі компоненти навчального процесу. Тільки за умови охоплення всього педагогічного процесу можна досягти формування ключових компетентностей студентів як інтегрованого результату навчання [15].

На сучасному етапі українського державотворення виховання почуття патріотизму у студентської молоді набуває особливого значення, оскільки патріотизм є ціннісною основою будь-якого суспільства і визначає мотивацію саморозвитку кожної особистості у духовній, економічній і соціально-політичній сферах. Слід відзначити, що євроінтеграційні процеси в Україні сприяли пошуку нових ціннісних орієнтирів сучасного студентства. Тому, як ніколи, зростає роль виховних дій з боку суспільства, спеціально організованого освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Новітня філософія освіти в контексті Концепції Нової української школи направляє освітній процес на формування особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розвиток потенційних можливостей та обдарувань студентської молоді, забезпечення оптимальних умов для їх самореалізації. Це дозволяє висловити нам припущення, що в умовах сучасності актуальною проблемою освітньої парадигми виступає формування компетентностей студентської молоді на основі ціннісної орієнтації, що сприятиме формуванню творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуально і духовно розвинених громадян України, здатних до забезпечення нової системи суспільних стосунків і цінностей. Сутність і зміст компетентнісного підходу визначають цінності, оскільки формування ціннісних орієнтацій є основною метою і завданням виховання особистості в освітньому просторі університету [14].

Підвищений інтерес науковців до проблеми формування ціннісних орієнтацій студентської молоді у контексті реалізації компетентнісного підходу визначає інноваційний, дослідницький підхід. Перспективи компетентнісного підходу в сучасній освіті досліджували українські вчені І. Бех, Н. Бібік, О. Савченко, Л. Ващенко, О. Пометун, І. Єрмаков, О. Локшина, Л. Паращенко, О. Овчарук, С. Трубачева та інші. Упродовж останніх десятиліть активізувалося вивчення проблеми формування ціннісних орієнтацій особистості, її духовної компетентності в роботах Л. Романюк, Г. Шевченко, О. Целякова та ін. [17].

Наукова зацікавленість цією проблемою цілком обґрунтована. Виявлення та розвиток системи ціннісних орієнтирів, духовного світу сучасного студентства має важливе значення у розвитку гуманітарних наук, освітньої діяльності: адже без духовності людське життя не може існувати [4, 9]. Взявши до уваги великий інтерес вчених до проблеми формування цінностей і ціннісних орієнтацій студентської молоді через компетентнісний підхід, слід підкреслити, що ці проблеми ще потребують подальшого вивчення.

Метою роботи є виявлення ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді у контексті реалізації компетентнісного підходу, що дозволить більш якісно вести освітній процес у закладі вищої освіти. Початок XXI століття позначений науковою зацікавленістю вчених до встановлення траєкторії розвитку особистості кожного студента у період навчання у ВНЗ. У «дітей тисячоліття», які народилися між 1990 і 2000 роками, погляди, спосіб життя відрізняється від старших поколінь. Тому українському суспільству потрібна нова освіта, – з новою філософією виховання, новою педагогікою, новим змістом, новими стосунками, яка може виховати самодостатню щасливу людину, розвинену особистість [4].

1.2. Виховна система академічної групи як засіб розвитку ключової компетентності студентів в ЗВО «Подільський державний університет»

Виховання – це процес свідомого розвитку особистості, в якому беруть участь куратори і їх вихованці, їхня спільна діяльність і спілкування впливають на подальший розвиток особистості і зумовлюють її ставлення до соціального середовища. Кожний студентський колектив академічної групи має свою індивідуальність, унікальність і неповторність. В основу роботи з академічною групою покладена педагогіка співробітництва і гуманності, яка дає можливість зрозуміти кожну молоду людину, допомогти їй у вирішенні тих чи інших питань, вчить співчувати, слухати інших і вести з ними діалог [18].

Ще А.С. Макаренко зазначав, що треба не тільки бути вимогливим до людини, а й поважати її. Куратор академічної групи виконує координуючу функцію діяльності здобувачів вищої освіти, тому йому потрібно чітко планувати роботу зі студентським колективом. Робота починається з вивчення особистості кожного вихованця академічної групи. Куратором здійснюється індивідуально – особистісний підхід для розкриття творчого потенціалу кожного здобувача, розвитку його здібностей. У цьому кураторові допомагає «Модель творчої особистості», яка дає змогу розробити для кожного вихованця програму індивідуального розвитку і саморозвитку особистості.

Виховна робота куратора академічної групи сприяє процесу дорослішання вихованців, допомагає вихованню орієнтування на умови навколишньої дійсності, регулює поведінку і діяльність здобувачів вищої освіти [19].

Куратор використовує можливість молодої людини пізнати себе і допомогти зробити правильний вибір в цих складних, різноманітних відносинах між студентом і сучасним світом. Відбувається це шляхом включення кожну молоду людину в активну спільну діяльність. Таким чином, забезпечується виховний і розвиваючий вплив на особистість, що формується.

Надзвичайно важливе значення для формування колективу академічної групи має удосконалення міжособистісних взаємин здобувачів вищої освіти. Працюючи зі студентською молоддю куратор академічної групи повинен дбати насамперед про забезпечення психічного здоров'я своїх вихованців. Психічне здоров'я – це стан психосоматичного і психологічного благополуччя, який ґрунтується на відчутті сили і цінності власного «Я» молодої людини, її здатності досягати згоди з самою собою та іншими на основі доцільної форми виховної роботи, як проведення годин спілкування. Куратор академічної групи намагається сформувати в здобувачів самостійність суджень, уміння висловлювати власні думки, з повагою і терпінням ставитися до позиції інших. У процесі виховання, зокрема на годинах спілкування, молодь визначає загальнолюдські цінності, формує уяву про себе як громадянина України з притаманними йому якостями, вчиться дискутувати, обговорювати складні питання, знаходити спільне рішення. Зокрема, проводяться години спілкування з тем: «Про риси характеру», «Добро і зло», «Я і моя Держава» «Звички і воля: вміння керувати ними», «Життя людини – найвища цінність», «Про чесність і обман», «Шлях до успіху», «Мое і наше», «Ми – дружня група» та інші [20].

Плануючи роботу, куратор академічної групи повинен включати у свій план праці з і здобувачами заходи, які сприяють формуванню ключової компетенції студентської молоді, а саме: соціальну компетентність, полікультурну компетентність, комунікативну компетентність, інформаційну компетентність, компетентність самоосвіти та саморозвитку, здоров'язберігаючу компетентність тощо. Сьогодні, реалізуючи у своїй роботі компетентнісний-зорієнтований підхід, ми спираємось на міжнародний досвід, адаптуючи його до сучасних українських традицій і потреб. Ключова компетентність, на нашу думку, є об'єктивною категорією, яка фіксує суспільно визнаний комплекс знань, умінь, навичок певного рівня, що можуть бути застосовувані у широкій сфері діяльності людини. Тому, працюючи в цьому напрямку, ми вважаємо, що сучасні компетентні здобувачі вищої освіти повинні мати:

- **особистісну компетентність** (усвідомлювати те, що людина – неповторна особистість; прагнути вивчати своє «Я»)
- **самоосвітню компетентність** (здатність самостійно здобувати і застосовувати свої знання на практиці)
- **соціальну компетентність** (сформовану життєву позицію, здатність виявляти національну гідність).
- **здоров'язберігаючу компетентність** (компетентне ставлення до свого життя; постійне впровадження в життя принципу «Здорове життя – здорова нація»);
- **полікультурну компетентність** (розширений кругозір та високий культурний рівень).
- **комунікативну компетентність** (вміння спілкуватися усно, писемно рідною та іноземними мовами; формування власної точки зору, вміння доводити власну позицію, адекватне ставлення до критики);
- **інформаційну компетентність** (вміння добувати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел).

На нашу думку, формування ключової компетентності у студентської молоді дає змогу розкрити кожного здобувача вищої освіти, показати йому його можливості, ставити і досягати завдання самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти, самовиховання тощо. [21]

Сьогодні настав час оцінювати освіту за результатами досягнення життєвих успіхів особистістю, з точки зору її готовності до майбутнього, а саме: уміння самостійно працювати, приймати рішення, спілкуватись. Розв'язати ці проблеми покликана компетентнісна зорієнтованість змісту вищої освіти, яка передбачає вирішення суттєвих проблем життя, виконання ключових компетентностей, соціальних ролей, компетенцій.

1.3. Визначення поняття «компетентність» в Україні

Проблема визначення поняття життєвої компетентності та інших компетентностей не нова для України. Досить активно протягом останнього десятиліття ці поняття застосовують педагоги й психологи, відбуваються широкі дискусії та спроби узгодити їх трактування. Так, найчастіше нам трапляється термін компетентностей у контексті соціальної інтеграції здобувача в суспільство, зокрема і здобувача з особливими потребами.

Життєва компетентність – це знання, уміння, життєвий досвід особистості, необхідні для розв'язання життєвих завдань і продуктивного здійснення життя як індивідуального проекту. Життєва компетентність передбачає свідоме ставлення здобувача вищої освіти до виконання різних життєвих і соціальних ролей [23].

Соціально компетентний здобувач здатен:

- приймати свої рішення і прагнути до розуміння власних почуттів і вимог; блокувати неприємні почуття, невпевненість;
- знати, як досягати мети найефективнішим чином;
- правильно розуміти бажання, очікування й вимоги інших людей, враховувати їхні права;
- розуміти, як із врахуванням окремих обставин і часу поводитися, беручи до уваги інтереси інших людей і власні вимоги;
- усвідомлювати, що соціальна компетентність не має нічого спільного з агресивністю й передбачає повагу прав і обов'язків інших.

Широке трактування поняття компетентності пов'язане з багатьма освітніми стратегічними програмами. Так, основні завдання, що ставлять перед собою програми, спрямовані на розвиток освіти впродовж життя (principal objectives for Lifelong Learning), у багатьох економічно розвинених країнах передбачають поняття культурної компетентності (Cultural competence) у здобувача вищої освіти, яка має охоплювати:

- розвиток набуття знань і вироблення навичок для продуктивної робочої сили та конкурентної світової економіки;
- сприяння розвитку творчості, інноваційному мисленню та підприємництву;
- підвищення та поширення рівня активної участі в набуванні знань;
- створення оточення, що сприяє інтеграції здобувача у життя суспільства;
- підвищення стандартів викладання та навчання;
- сприяння створенню суспільством знань;
- сприяння розумінню всіма громадянами важливості навчання впродовж життя;
- створення бази даних зі стратегії та заходів, що сприятимуть доступу до навчання впродовж життя для всіх громадян;
- забезпечення та проведення стратегій щодо освітньої політики, отримання роботи, соціальне входження та інформатизація суспільства.
- МОН відмовитись від монополії вибору змісту освіти.

Було також подано варіанти структурування ключових компетентностей за трьома групами: здоров'я особистості (збереження здоров'я та здоровий спосіб життя, сімейна сфера); професійна діяльність; соціальний аспект.

Було також запропоновано скласти перелік компетентностей за такою структурою.

1. Компетентність у сфері економічної діяльності: підприємливість; відповідальність; дисциплінованість; культ праці; гордість за якість виконаної роботи.
2. Правова компетентність: правова культура; усвідомлення потреби в дотриманні вимог законів; визнання рівності всіх людей; повага до свободи; відкритість.
3. Політична компетентність: активність і мобільність; громадянська активність; повага до рішення більшості; піклування про справи громадян.
4. Компетентність у сфері комунікативної діяльності: толерантність; прийняття плюралізму; уміння цивілізовано відстоювати свої переконання перед опонентами.
5. Організаційна компетентність: раціональне врядування (самоврядування); ефективність менеджменту; ощадливе використання часу та інших ресурсів.
6. Технологічна компетентність: уміле використання технічних засобів (ставлення до ЗМІ); раціональне співіснування з техносферою; критичне ставлення до техносфери.
7. Екологічна компетентність: знання законів екології; гармонійне співіснування з довкіллям; збереження біосфери.
8. Компетентність у сфері повсякденного життя: повага до інших; навички співіснування; готовність прийти на допомогу; турбота про етику навколишнього життєвого простору.

Було також запропоновано виділити чотири групи компетентностей соціальної сфери, якими мають володіти випускники вищої школи:

1. Політико-правові: а) знання законодавчої бази; б) знання принципів функціонування політичної системи та державної влади; в) формування демократичної громадянської позиції; г) правова відповідальність; д) навички участі в політичному житті.
2. Культурологічні: а) формування культури міжособистісних відносин; б) оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною.
3. Соціальні: а) система соціальних відносин; б) мотивація соціальної поведінки; в) набуття соціальних навичок.

4. Економічні: а) розуміння суті ринкових відносин; б) розуміння основних економічних відносин; в) розуміння системи соціального забезпечення; г) системи соціального захисту; е) формування професіоналізму та професійної етики; є) економічні навички.

5. Сфера особистого життя: а) навички побудови стратегії та програми життя; б) моделі конструктивної поведінки; в) моделі психічно здорового способу життя; г) моделі подолання критичних ситуацій, виходу із життєвої кризи; д) моделі енергетично доцільної поведінки (спілкування) співіснування; е) моделі самоосвіти.

1.4. Рада Європи і освітні проекти

Діяльність Ради Європи спирається на багаторічний довід розроблення та впровадження освітніх проектів, що підтримують полікультурні традиції. Так, наприклад, одним з найуспішніших та ефективних проектів стало розроблення й впровадження Європейського мовного портфеля (European Language Portfolio), спрямованого на вивчення мов і запровадження мовної політики країн-членів ЄС. Вивчення європейських мов стало стратегічною метою не тільки за кордоном, а й в Україні, про що сьогодні проголошує Національна доктрина розвитку освіти [17].

У світлі цього проекту та політики Європейського мовного портфеля Рада Європи оголосила 26 вересня Європейським днем мов, метою якого було: привернути людство до важливості вивчення різних мов, покращити розуміння всіх про цінність мов у Європі, сприяти запровадженню політики навчання мовам упродовж життя. До здобувача вищої освіти потрібно довести, що гасло: «навчатися мовам потрібно і можливо упродовж всього життя» має стати для них необхідним, тому, що це сприяє толерантному ставленню громадян Європи один до одного. В Європі на сьогодні налічується близько 200 мов, а населення складається з вихідців із різних континентів. Саме мова та культура етносу вважається найбільшою цінністю й багатим ресурсом для поваги, розуміння й розвитку будь-якої нації. Вивчення мов різних народів – шлях допомоги для взаєморозуміння й поваги до культурного та етнічного розмаїття [22].

Оскільки сьогодні в Україні і викладачі, і громадськість висловлюють готовність до сприйняття таких ініціатив, а набуття громадянських цінностей є метою освіти, пропозиції щодо впровадження позитивного досвіду зарубіжних фахівців можуть стати значним внеском у реформування освіти в Україні і, що особливо важливо, сприятимуть інтеграції України в багатокультурне європейське та світове співтовариство.

Запровадження Європейського мовного портфеля супроводжується інноваційними підходами до здобуття знань здобувачами вищої освіти, вироблення вмінь і визначення цінностей сучасного студента, використанням сучасних педагогічних технологій у вихованні здобувачів вищої освіти. Практичний досвід європейських освітніх кіл щодо створення мовного портфеля (European Language Portfolio) дає ефективні результати, а апробування запропонованих технологій на різних етапах показує сьогодні, що завдяки цим пропозиціям можливо створити умови для набуття здобувачами вищої освіти послідовно й поетапно необхідних компетентностей. Ідея компетентісно орієнтованої освіти – це виконання визначальної закономірності педагогіки – відповідність освіти потребам суспільства, соціальному замовленню. Усе це дозволяє нам в умовах реформування національної системи освіти визначити необхідність формування педагогіки компетентної людини, яка може самостійно опановувати знання і здобувати власний досвід в певних життєвих ситуаціях, критично її осмислювати і креативно використовувати, бути відповідальною й активною у суспільному житті, знати й цінувати історію і культуру не лише свого народу.

Реалізація основних положень компетентісного підходу є одним із шляхів реформування змісту освіти та узгодження його із сучасними запитами, інтеграцією до європейського і світового освітніх просторів. На підставі проведених в Україні соціологічних досліджень визначено, що лише 8,2 % студентської молоді готові до майбутнього самостійного життя, 41% студентів необхідна допомога в період професійного становлення. За останній час можна помітити, що все більше обертів набирає переорієнтація оцінки результатів освіти з понять «освіченість», «вихованість», «загальна культура» на поняття «компетентність» та «компетенція», яка може забезпечити досягнення нової якості освіти, спрямованої на всебічний розвиток особистості, для підготовки її до активної та ефективної участі в суспільному житті, з найбільшою користю для себе та для суспільства в цілому [23].

1.5. Компетентність і компетентісний підхід у Національній доктрині розвитку освіти

Переїдемо до розгляду понять компетентність та компетентісний підхід. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) приділяє велику увагу детальному вивченню і впровадженню ключових компетентностей у новий зміст освіти, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоздатності компетентного професіонала, з високим рівнем загальної культури на ринку праці; спроможності особистості сприймати і відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; комплексу відношень, цінностей, знань і навичок в умовах глобальної конкуренції.

На підставі наукових досліджень Дж. Равен визначає 39 складових компетентності, а саме: готовність, здатність, тенденція, схильність, критичне мислення, контроль власної діяльності, впевненість у собі, вміння самостійно навчатися, готовність вирішувати проблемні питання, інноваційний підхід для досягнення поставлених цілей, наполегливість, відповідальність, здатність слухати інших і чути, розв'язувати проблемні ситуації тощо [22]. Таке визначення сутності понять компетентностей передусім співпадає з поглядами, що висловлюють українські вчені.

У вітчизняній науковій літературі стало актуальним визначення компетентності, запропоноване С. Гончаренком, як сукупності знань, вмінь і навичок необхідних для результативної професійної діяльності: вміння аналізувати, прогнозувати наслідки професійної діяльності. І. Бех стверджує, що «трактування поняття компетентність дуже широке...» [3, 7]. Урахування українськими вченими здобутків зарубіжних дослідників окреслило нові підходи до компетентнісного підходу у формуванні ціннісних орієнтацій студентської молоді. У «Національній рамці кваліфікацій вищої освіти» компетенції характеризуються як знання та вміння, які відзначають здатність студента розуміти, виконувати, відобразити, висловлювати авторитетне висловлювання в певному колі питань у конкретних обставинах, що окреслено освітньо-кваліфікаційною характеристикою фахівця [17].

Як засвідчують тлумачення вітчизняних вчених компетентність не відноситься до знань і вмінь в кількісному відношенні. Мобільність студентської молоді сприяє розвитку компетенцій, свідомому відношенню до праці, навчання, надає їм можливість стати активними та відповідальними громадянами України. Однак необхідно підкреслити, що без знань і соціального досвіду діяльності формування ключових компетентностей неможливе. Більш того треба зауважити, що формування компетентностей перебуває в повній залежності від прояву активності молоді. Оскільки у визначенні понять «компетентність», «компетентнісний підхід» єдності позицій науковці не досягли, критерії основних «умінь широкого спектру», розроблені вченими відрізняються за змістом, обсягом, за специфічною термінологією й не мають однозначного визначення, а навколо їх трактувань ведуться дискусії науковців. Ці обставини дають нам підстави стверджувати те, що в Україні вже на часі розробка і впровадження в зміст освіти ключових компетентностей, як це відбувається на міжнародному рівні, для підвищення якості освіти [14]. Окремі українські вчені справедливо вказують на те, що в зміст поняття «компетентність» слід включити цінності, мотиви, ставлення, як це є в більшості тверджень зарубіжних учених. Найбільш актуальним у вітчизняній педагогічній науці є твердження О. Пометун, яка до змісту компетентності відносить знання, уміння, навички та ставлення. [20, 21].

З огляду на це важливим завданням закладу вищої освіти є створення освітнього простору, що сприятиме розвитку соціальної й творчої активності студентської молоді, залученню їх до цінностей та сенсу життя людини в умовах соціокультурного досвіду, формуванню й засвоєнню студентами національних та загальнолюдських ціннісних ставлень до себе, сім'ї, родини, людей, творчої праці, природи, суспільства і держави [4].

У Концепції Нової української школи визначено наступних 10 ключових компетентностей: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами, уміння вчитися впродовж життя, спілкування іноземними мовами, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя, ініціативність і підприємливість, інформаційно-цифрова, математична, соціальна та громадянська компетентності, основні компетентності у природничих науках і технологіях. Ці компетентності однаково значимі й взаємопов'язані спільними для всіх вміннями: читати і розуміти прочитане, висловлювати думку усно і письмово, вирішувати проблеми, конструктивно управляти емоціями, критично мислити, логічно доводити власну позицію, проявляти ініціативу, оцінювати ризики та приймати рішення, застосовувати емоційний інтелект, співпрацювати в команді [6].

У Національній доктрині розвитку освіти відзначається стратегічні завдання формування у молоді громадянської відповідальності і правової самосвідомості, духовності і культури, ініціативності, самостійності, толерантності, здібності до успішної соціалізації в суспільстві й активної адаптації на ринку праці, що забезпечить оволодіння загальнокультурною компетентністю [17]. Суттєвими є погляди І. Беха щодо ціннісної сфери студентської молоді. Відомий вчений відзначає, що «сучасна цивілізація породжує два основних типи особистості: особистість соціоорієнтовану й особистість его-центровану». На превеликий жаль, перебування молоді у сучасному соціокультурному просторі має негативний характер й свідчить про відсутність серйозного фундаменту історичних і культурних традицій, обмеженість смисло-ціннісних орієнтацій, її відстороненість, часто демонстративність у збереженні й дотриманні культурних цінностей старших поколінь, «батьків», національних традицій [4].

Студенти менше цікавляться політикою, суспільно-політичним життям, далеко не всі люблять читати, відвідувати театри, музеї, займатися спортом, художньою самодіяльністю, мистецтвом, творчістю.

Моральні цінності майже не увійшли до списку базових цінностей сучасної студентської молоді, а духовні і культурні цінності займають останні рядки. Такі поняття, як чиста совість, скромність відходять на другий план. Ціннісна система минулого століття розпалася, суперечливо, свідомо та планомірно формується нова, де цінності і ціннісні орієнтації є критеріями регулювання становища молоді в суспільстві та історії розвитку України й забезпечить створення умов для формування у студентської молоді активної громадянської позиції та відповідальності за долю України, критичності мислення, загальнокультурної компетентності. Упродовж останніх десятиліть активізувалося вивчення Концептуальних засад формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей. Зміни у ціннісних орієнтаціях молоді вимагають перегляду всієї системи освітньої роботи у закладах вищої освіти, інноваційних підходів до впровадження нових форм і методів роботи із студентською молоддю. Цілком очевидною є необхідність створити таку систему цінностей, яка стала б орієнтиром у вихованні молодого покоління.

Важливим критерієм в цій системі є духовність людини, а саме: втілення в її світоглядних орієнтаціях сподівань, прагнень, ідеалів, духу народу, нації, що визначає спрямованість особистісних потреб і зумовлює її провідний життєвий вибір, свідоме сприйняття гуманістичного шансу мети людської життєдіяльності. За таких умов постає завдання свідомого вибору та усвідомлення нових патріотичних та демократичних ціннісних орієнтацій, ціннісних ідеалів, ціннісного світогляду молодими громадянами України, які будуть жити і працювати в незалежній європейській державі [14].

Висновки. Відтак, узагальнюючи сказане, можна зробити висновок, що формування компетентностей у студентської молоді є однією з найбільш актуальних проблем освіти, вирішення якої забезпечить якість освітнього процесу, що є можливим лише при послідовному моделюванні всієї освітньої системи шляхом використання нестандартних форм, методів та засобів навчання. Вища школа є однією з найбільш значущих сфер навчально-професійної діяльності молоді та має потужний потенціал в області формування ціннісного світу студентства. При цьому слід звернути особливу увагу на формування та розвиток згуртованості студентського колективу, взаєморозуміння студентів і викладачів; культурних потреб студентів, національної та громадянської спрямованості особистості студента; потреби кожного студента у постійному самовдосконаленні; позитивної мотивації у студентів на здоровий спосіб життя, бажання займатися спортом, громадською діяльністю в університеті.

Діяльність здобувача вищої освіти, зокрема засвоєння їм будь-яких знань, умінь і навичок, складається з конкретних дій, операцій. Виконуючи ці дії, розмірковуючи над їх виконанням, усвідомлюючи потребу в них та оцінюючи їх важливість для себе або суспільства, здобувач тим самим розвиває у себе компетентність у тій чи іншій сфері життя. Якщо сфера життя, в якій молода людина відчуває себе здатною до ефективного функціонування (тобто компетентною) є достатньо широкою, то йдеться про так звані «ключові» чи життєві компетентності. Сформовані компетентності студентська молодь використовує у різних соціальних та інших контекстах залежно від умов та потреб щодо здійснення різних видів діяльності. Компетентна студентська молодь застосовує ті стратегії, які здаються їй найприйнятнішими для виконання окреслених завдань. Рівень компетентності – це рівень діяльності, необхідний і достатній для мінімальної успішності в одержанні результату. Ціль, яка сьогодні стоїть перед кожним викладачем й куратором академічної групи – це досягнення здобувачами вищої освіти ключових компетентностей. Проблема ця ще досить нова на ґрунті української освіти, недостатньо вивчена, тому і зацікавила автора цієї праці. Працюючи в вузі викладачем і куратором академічної групи, деколи замінюю своїм підопічним вихованцям і маму і батька, огорожую їх від деяких проблем, опікуюсь ними. Але деколи це призводить до того, що закінчуючи вуз вони потрапляють у дійсність життя, і що далі робити, як бути, куди іти і з чого починати без порад куратора, вони не знають. Тому у своїй роботі куратора академічної групи Ми повинні враховувати і індивідуальність кожного здобувача вищої освіти, і те середовище, в якому він перебуває, фізичне та психічне здоров'я молодої людини тощо. Наша ціль як педагогів-кураторів академічної групи, навчити кожну молоду людину вибрати вірну дорогу у життя, навчити успішно розв'язувати завдання в різних сферах життєдіяльності, навчити нашого здобувача вищої освіти творчо самореалізовуватись у сучасному житті. Ключова компетентність сприяє досягненню успіхів у житті, розвитку якості суспільних інститутів, відповідає різним сферам життя. Ключова компетентність, на думку українських педагогів і науковців, є об'єктивною категорією, яка фіксує суспільно визнаний комплекс знань, умінь, навичок певного рівня, що можуть бути застосовувані у широкій сфері діяльності людини. Визначаючи перспективи, зауважимо, що назріла потреба запровадження компетентнісно-зоорієнтованого підходу в сучасній вищій освіті, що підсилить актуальність подальших теоретичних розробок проблеми, осмислення їх структури, змісту, ролі у навчанні і вихованні.

Список використаних джерел:

1. Алфімов В. «Виховна система класу як засіб розвитку соціальних компетенцій ліцеїстів». *Рідна школа*, травень 2005 р.
2. Бачинська Є. Модель психолога – педагогічної компетентності класного керівника як основа підготовки до виховної роботи в системі підвищення кваліфікації. *Рідна школа*, липень 2006 р.
3. Бех І.Д. Ціннісна сфера сучасної людини в контексті пріоритетів виховного процесу. *Шлях освіти*. 2010. №4. С.8-9.
4. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. Київ: *Виховання і культура*. 2009. №12(17,18). С.5-7.
5. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Директор школи, ліцею* 2003. №2.
6. Бондар Л. Проблема громадянської компетентності. Круглий стіл. *Директор школи, ліцею*. 2003. №3.
7. Волобуєва Т.Б. Розвиток творчої компетентності школярів. *Управління школою*. Харків, 2005. 110 с.
8. Горбова І., Горбовий О., Дубік В. Запровадження компетентнісно-зоорієнтованого виховання студентів як ключ до оновлення змісту освіти. «Сучасні тенденції забезпечення якості підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції»: монографія / за заг. ред.: В.В. Іванишин. Кам'янець-Подільський: Заклад вищої освіти «Подільський державний університет». Херсон: Олді+, 2022. С.104-107
9. Горбова І.С. Горбовий О.В., Дубік В.М. Запровадження компетентнісно-зоорієнтованого виховання студентів як ключ до оновлення змісту освіти. Сучасний рух науки. XI міжнародна науково-практична інтернет-конференція, 8-9 жовтня 2020 р. *Міжнародний електронний науково-практичний журнал «WayScience»*. Дніпро, 2020. т.1 с.156-159.
10. Гуменюк В. Компетентніший підхід як ключова інноваційна ідея сучасної освіти. *Майбуття*. 2005. №16-17.
11. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. *Освіта України*. 2004. №5.
12. Закон України про освіту. Документ 1556-VII, від 31.03.2023.
13. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / за заг. ред Я. Я. Балюбаша. Київ: Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, 2008. 77 с.
14. Кяэрт М. Рассмотрение компетентности в психологической концепции совершенствования управления производственной организацией. *Актуальные проблемы психологии труда*. Тарту. 1980. 160 с.
15. Кравченко Г. Значення компетентнісного підходу в навчально-виховному процесі ЗНЗ І-ІІ ступенів». *Завуч*. 2006. №28.
16. Лазаренко Л. Про комунікативну компетентність старшокласників, орієнтованих на вибір педагогічної професії. *Рідна школа*, січень 2005.
17. Національна доктрина розвитку освіти. *Освіта*. 2002. №26(4984). С.2-4.
18. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні. Київ. 2003.
19. Полякова Г. Компетентність як орієнтація вчителя на найвищий результат у своїй роботі». *Завуч*. 2006. №34.
20. Пометун О.І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2005. №1(900), С.65-70,
21. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з світової політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. С.25-45.
22. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация: [пер. с англ.]. КогитоЦентр, 2002. 396 с.
23. Рухайло М. Психологічний клімат колективу. *Психолог*. 2006. №17.
24. Шевченко Г.П. Духовність і цінність життя. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. пр.* 2004. Вип.5. С.3-15.